

שַׁעַת

ספּוּר נְסִיעֵתוֹ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּפִי הַמְקַבֵּל אֶצֶל אֲנָשִׁי שְׁלוֹמֹנּוּ מְדוּר דוּרִיָּא.

כִּידוּעַ הָיָה נוֹהֵג הַבַּעַל שֵׁם טוֹב לְבַלִּי לְהַשְׁהוּת וּלְהִלִּין אֶצְלוֹ שׁוּם מְמוֹן מִיּוֹם לַחֲבֵרוֹ, כִּי כָּל הַמַּעֲוֹת שֶׁנִּשְׁאַרְוּ אֶצְלוֹ הָיָה מַחְלֶקֶן לְצַדֻּקָה^ב, וְגַם בְּנְסִיעֵתוֹ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל^ג נִהְגָּה כָּךְ, לְקַחַת עִמּוֹ מַעֲוֹת רַק בְּכַדִּי לְכַסּוֹת הוֹצָאוֹתָיו לְאוֹתָהּ נְסִיעָה אֶל הַכְּפָר אוֹ הָעִיר הַסְּמוּכִים לוֹ^ד, וְשֵׁם בְּטַחוּנוֹ

נא. נוסח זה של המעשה הוא כפי שסיפרוהו אנשי שלומנו מקדמת דנא, עוד מזמן מוהרנ"ת. רבי לוי יצחק שמעו פעמים רבות באחרון של פסח מרבי שמשון בארסקי אשר היה מספרו מידי שנה בביתו כפי ששמעו מרבי משה ברסלבר, וכלל אנשי שלומנו ישבו שם, וגם רבי אברהם בן רבי נחמן ישב כמה פעמים אז אצל רבי שמשון כשסיפר מעשה זה, וכששאל אותו פעם רבי לוי יצחק אודות פרטי המעשה אמר רבי אברהם שנוסח זה של המעשה בכלליות הינו מדוייק, אלא שבכמה פרטים מהמעשה ישנן כמה נוסחאות, ולא רצה להכריע בזה - "עַר הָאֵט נִישְׁט אֵיבַעַר גַּעַשְׁפֶּאָרְט"; רבי אברהם עצמו לא סיפר מעשה זה מעולם, כי כן היתה דרכו, לבלי לספר דבר שלא היה מבורר אצלו בתכלית הבריור. כשהיה רבי לוי יצחק בסמארקאנד, אמרו לו זקני החסידים דשם: "מִיר ווִילן הָעֵרן פּוֹן אֵייר ווי אֵיר וועט דַּעַרְצֵיילן דִּי מַעֲשֶׂה פּוֹנֵעַם בַּעַל שֵׁם, ווִייל מִיר ווִייסן אַז אֵיר וועט דַּעַרְצֵיילן רִיכְטִיגֶער" - "אנו רוצים לשמוע מכם איך שתספרו את המעשה מהבעל שם טוב, כי אנו יודעים שאתם תספרוהו נכון יותר"; ואחר שסיפר, אמרו לו: "אָט אַזוי אַיז רִיכְטִיג ווי אֵיר דַּעַרְצֵיילט" - "אכן כך הוא נכון כפי שאתם מספרים" - וכל זאת על אף שהיו אותם חסידים מן החולקים על דרך רבינו הקדוש. (רל"י).

נב. ראה בחיי מוהר"ן סימן תצ"ט: "פעם אחת סיפר [רבינו] מעניין ביטחון, ואמר שיש צדיקים שאין מניחים אצלם ממון מיום לחבירו, כמו שמספרין מכמה צדיקים גדולים שהיו לפנינו, כגון הבעל שם טוב ז"ל והצדיק הקדוש מורנו הרב אלימלך ז"ל וכיוצא בהם, שבכל יום ויום היו מפזרים כל הממון שהיה בידם, ולא הניחו אצלם שום ממון מיום לחבירו וכו'", עיין שם; וראה בליקוטי קמא סימן ער"ב: "זה כלל גדול בעבודת השם, שלא ישים לנגד עיניו כי אם אותו היום, הן בעסק פרנסה והצטרכותו צריך שלא יחשוב מיום לחבירו וכו'".

נג. שנת הנסיעה אינה ידועה. (רל"י); וכפי הנראה היתה נסיעת הבעל שם טוב בשנת תק"ב או תק"ג, כי רק אז נמצא בארץ ישראל בעל ה'אור החיים' הקדוש אשר אליו נסע הבעל שם טוב כמבואר לעיל. [ה'אור החיים' הקדוש הגיע לארץ ישראל בסוף שנת תק"א, ונפטר בי"ד או ט"ו בתמוז שנת תק"ג].

נד. וראה 'שבחי הבעל שם טוב' סימן קע"ג (במהדורת 'זכר נפתלי') ד"ה 'ולמחרת'.

בה' שיעזרו בכל הצטרכותו ממקום למקום; וצָרַף עֲמוּ אֶת בְּתוֹ מֶרֶת אֲדָל וְאֵת שְׁמֹשׁוֹ רַבִּי הִירֵשׁ סוֹפְרִי. וְנִסְעוּ מֵעִיר לְעִיר וּמִכְפָּר לְכְפָר, וְנִמְשְׁכָה הַנְּסִיעָה שְׁבוּעוֹת אוֹ חֲדָשִׁים, וּבְכָל פַּעַם עֲזָרָם ה' יִתְכַרֵּךְ; עַד שֶׁהִגִּיעוּ בְּעָרֵב חַג הַפֶּסַח לְעִיר סְטַאמְבּוּל.

כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְסְטַאמְבּוּל הִלְכוּ לְאֵיזָה בֵּית מְלוֹן, וּמִחֲמַת עֲנִיּוּתָם הִגְדוּלָה שָׁכְרוּ לְעֶצְמָם מְקוֹם בְּמִרְתֵּף הַמְּלוֹן, מְקוֹם הָעֲנִיִּים. בְּרֵאוֹת מֶרֶת אֲדָל שָׁאִין לָהֶם מִצּוֹת וַיִּזַּן וּשְׁאָר צָרָכֵי הַחֵג, שְׁאַלָה אֶת אָבִיהָ: "מָה יִהְיֶה לָנוּ לְסֹדֵר הַפֶּסַח, וְהֵיכֵן נֹאכֵל?" - וְלֹא הִשְׁבִּיחָה אָבִיהָ דְבָר, רַק הִפְטִיר לְעֵבְרָה: "גָּאֹט וּוְעֵט הָעֵלְפֹן, גָּאֹט וּוְעֵט הָעֵלְפֹן" - "ה' יַעֲזֹר, ה' יַעֲזֹר"; גַּם הִזְהִיר אוֹתָהּ לְבַל תֹּאמַר וּתְסַפֵּר לְאִישׁ אֶת דְּבַר מַחְסוֹרָם, שְׁאִין לָהֶם כְּלוּם לְצָרָכֵי הַחֵג. וְהִיא מִגְדֵּל בְּטַחוּנָהּ בְּדַבְרֵי אָבִיהָ, כִּי יִדְעָה שֶׁהוּא מְרַגֵּל בְּנִסִּים, שׁוֹב לֹא דָאָגָה כָּלֵל, וַיִּצְאָה לְכַבֵּס לְעֶצְמָהּ אֵיזָה בְּגָדִים הַצְּרִיכִים כְּבוֹס לְכַבּוֹד הַחֵג בְּחוּף הַיָּם. וּבְהִגִּיעַ קְרוֹב לַחֲצוֹת הַיּוֹם הִלְךָ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב לְמִרְחֹץ לְטַבֵּל לְכַבּוֹד קִדְשֵׁת הַחֵג, וְאָז הִלְךָ לְבֵית הַכְּנֶסֶת.

בְּאוֹתָהּ עַת דָּרוּ בְּאֶרֶץ אֲשַׁכְנַז, בְּעִיר בְּעַרְלִין כְּמִדְבָּה, עָשִׂיר גְּדוֹל וְאִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר כָּבַר בָּאוּ בְיָמֵים, וְהָיוּ חֲשׂוֹכֵי בָנִים, וְעִסְקוּ שְׁנִיָּהּ בְּרִפּוּאוֹת אֲצֵל רוֹפְאִים, אֵךְ כָּל הַרוֹפְאִים נִתְיָאֲשׁוּ מֵהֶם, כִּי הָיוּ שְׁנִיָּהּ עֲקָרִים מִבְּטָן וּמִלְדָּה רַחֲמָנָא לְצִלָּן. אָמְרוּ לָהֶם אוֹהֲבֵיהֶם שְׁבָאוּקְרַאִינָהּ

נח. הרה"ק רבי צבי הירש סופר מתלמידי הבעל שם טוב היה מגדולי מקורביו, שימש אצל הבעל שם טוב כסופר סת"ם, והיה רגיל להצטרף אל הבעל שם טוב בנסיעותיו.

נו. מה שנסע הבעל שם טוב בדרך ארוכה ביבשה עד סטאמבול, ולא דרך הים - הוא מחמת סכנת טביעה. (רל"ו); וראה 'חיי מוהר"ן' סימן קל"ח ו'שבחי הר"ן' חלק ב' סימן ח' שרבינו ז"ל היה הראשון שנסע לארץ ישראל עם ספינה מאדעס עד סטאמבול, כי מקודם היו יראים ליסע באופן זה, לכן נסעו עד סטאמבול רק דרך היבשה.

נז. היא העיר 'איסטאנבול' בירת טורקיא, ומכונה גם 'קאנסטאנטינאפאל' ו'קושטא'.

נח. כתב ב'אמרי פנחס' שער הקדושה אות ג': "כשהיה הבעל שם טוב בסטאמבול ראה יונגעלייט (בני הנעורים) שיש להם נשמות תנאים; ואמר שהוא מגודל צניעות הנשים אשר שם".

שברוסיקה ישנו בעל שם גדול אשר נודע כפועל ישועות בקרב הארץ, ואצלו בנדאי יוכלו בעזר ה' להנשע, ושיסעו אפוא אליו; ונכנסו הדברים בלבם, ולקחו עגלה עם כמה סוסים טובים והרבה מעות כדרך הגבירים, ונסעו למעז'בוז'. תכף בבוואם ברו היכן שוכן הבעל שם טוב, ואמרו להם שהנה זה עתה נסע בדרך לארץ ישראל. בשמעם זאת התישבו בדעתם שהיות שנסעו כבר מרחק כזה - יסעו הלאה אחרי הבעל שם טוב, ואכן ברו את דרך נסיעתו ורדפו אחריו, אלא שבכל מקום נעיר אליהם הגיעו אמרו להם גם כן שהנה זה עתה נסע הבעל שם טוב מכאן; עד שהגיעו גם הם לסטאמבול בערב חג הפסח.

בבוואם לסטאמבול התישבו בדעתם שמסתמא לא המשיך הבעל שם טוב בנסיעתו בערב חג הפסח, ואם כן נמצא הוא בנדאי כעת כאן בסטאמבול, רק שצריכים לחפשו. ומחמת עשירותם המפלגת הלוכו ושכרו לעצמם חדר נאה במדור העשירים בקומה העליונה באותו מלון בו שהה הבעל שם טוב; והם מחמת שהבינו שיצטרכו להתמהמה בדרך, הביאו עמם מכל טוב כדי שיוכלו לערוך את הסדר כדבעי.

אחרי שהכינו וסדרו את כל צרכי החג הלך הגביר לחפש אחר הבעל שם טוב, והרהר בדעתו שבפער גדולה כסטאמבול בנדאי יהיה לו קשה למצאו, וישב עצמו, והלך לחוף הים אל המקום שכל ספינות הנוסעים מגיעות, כדי שיברר אצל הבאים אולי ראו את הבעל שם טוב, או שמא יודעים הם היכן הוא מתאכסן, כי על הים בדרך כלל חולפים ועוברים הנוסעים בדרךכם. ויעש כן הגביר, ובחוף הים נגש גם למרת אדל לשאלה אולי יודעת היא מהבעל שם טוב ושמא ראתה אותו; והשיבה לו: "כן, הבעל שם טוב הגיע לכאן, והוא אבי, ומתאכסן בבית מלון פלוני בקומה התחתונה". שמח הגביר עד מאד לשמע דבריה, ואמר לה שתשוב לעיר ותאמר לאביה שיתאכסנו אצלו בחג, כי כבר

הכין מִפֶּל טוֹב לְעֵרִיכַת הַסֵּדֶר גַּם עֲבוּרִים; וְהִבִּינָה מֵרַת אֲדָל שֶׁהַבְּטָחוֹן
שֶׁל אָבִיָּה הַקְּדוּשׁ הוּא שֶׁהִבִּיא אֶת הַיְשׁוּעָה הַזֹּאת.

אַחֲרֵי תְּפִלַּת עֲרִבִית הַמְּתִינָה מֵרַת אֲדָל לְאָבִיָּה לְמַטָּה בְּבֵית הַמָּלוֹן,
וּכְשָׁבָא הַבְּעַל שֵׁם טוֹב הַקְּדוּשׁ סִפְרָה לוֹ בְּשִׁמְחָה רַבָּה מֵהֵנֶס
שֶׁעָשָׂה עִמָּם ה', שֶׁהִזְמִין לָהֶם מְקוֹם נָאָה לְמַעַלָּה בְּמָלוֹן וְאֵת כָּל הַנִּצְרָף
לְעֵרִיכַת הַסֵּדֶר; וּמִגְדָּל בְּטָחוֹנוֹ לֹא רָאָתָה שׁוֹם שְׁנוּי בְּפָנֵי אָבִיָּה־י, וְלֹא
אָמַר הַבְּעַל שֵׁם טוֹב דְּבָר, אֲלֵא עָלָה וְנִכְנַס הַיָּשׁוּר לַחֲדָר הַגָּבִיר, וְלֹא דִבֶּר
שׁוֹם דְּבוּרִים כָּלֵל, רַק עָרַף תְּכָף אֶת הַסֵּדֶר בְּמַחִין דְּגִדְלוֹת כְּרֹאוּי.

אַחֲרֵי שֶׁעָרַף חֲצֵי הַסֵּדֶר, פָּנָה הַבְּעַל שֵׁם טוֹב אֶל הָעֵשִׂיר וְאֶל זִוְגָתוֹ
וְאָמַר לָהֶם: "אֵיךְ וּוִיִּס פֶּאֲרֻוֹאֵס זְעֻנְט אִיר גְּעֻקֻּמְעֵן - אִיר זְעֻנְט
שׁוִין אוֹיִסְגַּעֲפוֹעֲלִיט!" - "יִוְדַע אָנִי עֲבוּר מָה בְּאַתֶּם הֵנָּה - וּכְבָר
נִוְשַׁעְתֶּם!". וְתַכָּף אַחֲרֵי שֶׁאָמַר מְלִים אֱלוֹ עָלָה בְּעֲלִיַת נְשָׁמָה בְּהַתְּדַבְּקוֹת
נִפְלְאָה, וְהוֹרִיד רֹאשׁוֹ בְּדַבְּקוֹת וּבְמִרְיוֹת גְּדוּלָּה מְאֹד עַד כְּדֵי סִימְנֵי
גְּסִיסָה, וְהָיָה מִמֶּשׁ בְּסַכְּנָה גְּדוּלָּה, וְנִבְהָלוּ מְאֹד וְלֹא יָדְעוּ מַה זֶה וְעַל
מַה זֶה, וּבְתוֹךְ כֵּךְ שָׁמְעוּ אֵיךְ שֶׁהַפְּטִיר הַבְּעַל שֵׁם טוֹב וְאָמַר בְּשִׁמְחָה:
"נו, וְעַל אֵיךְ דִּינְעֵן דָּעֵם אוֹיִבְעֲרִשְׁטֵן אֵן עוֹלָם הַבָּא!" - "נו, אִם כֵּן

נט. ראה כעין זה ב'חיי מוהר"ן' סימן רס"ח: "אמר [רבינו]: אני יכול לקבל ממון הרבה בלי
שיעור - ולא יהיה אצלי שום שינוי; כי דרך האדם, כשיגיע לידו ממון, בפרט ממון הרבה,
נשתנה פניו, ונעשין אצלו שינויים, אבל אצלי, אפילו אם אקבל סך עצום בפעם אחד - אין
אצלי שום שינוי כלל. ושמעתי בשמו שאמר שקבלת ממון שלו הוא חידוש אצל השם
יתברך בין החידושים שיש לו יתברך; כי יש אצל השם יתברך כמה חידושים, וקבלת ממון
שלו הוא חידוש אצל השם יתברך בין החידושים שלו". וראה עוד להלן בחלק ב' סימן
קפ"ג: "סיפר רבי נחמן טולטשינער שעל אף שהיה מוהרנ"ת עני גדול (עד כדי כך שפעמים
רבות לא היה לו על הוצאות שבת), לא היו רואים על פניו שום שינוי בין קודם שנתמלא
אצלו החסרון לבין אחר שנתמלא החסרון; רק לפני תפילתו ואחריה היה ניכר שפניו שונות!
- 'בֵּי רַבִּי נְתוּעָן הָאֵט מְעוֹן נִישְׁט גַּעְזַעְהוֹן קִיִּין שׁוֹם שְׁנוּי אוֹיִפֵּן פְּנִים אִיִּדְעֶר ס'אִיז נְתַמְלֵא
גְּעוּוֹאָרן דְּעַר חֲסָרוֹן צוֹ נֶאָךְ וְעוֹן דְּעַר חֲסָרוֹן אִיז נְתַמְלֵא גְּעוּוֹאָרן; נֶאָר וְוֹאֵס דְּעוֹן? פֶּאֲרֵ אֶ
דְּאוּוֹעֵנְעוֹן אוֹן נֶאָךְ אֶ דְּאוּוֹעֵנְעוֹן הָאֵט מְעוֹן גַּעְזַעְהוֹן אַז ס'אִיז אֵן אַנְדְּעֶר פְּנִים!"

אֶעֱבֹד אֶת ה' יִתְבָּרַךְ בְּלִי עוֹלָם הַבָּא!"; וְאַחַר כֵּן רָאוּ שְׂמֵחָה וְאוֹר
גָּדוֹל עַל פְּנֵיו, וְנִתְעוֹרַר מִדְּבָקוֹתָיו.

ס. ראה ב'שיחות הר"ן' סימן מ"ח: "וכל כך הוא צריך להתחזק, עד שהוא מוכרח להיות מרוצה לעבוד את ה' תמיד כל ימי חייו על מנת שלא לקבל פרס וכו', וכעין שמספרים בשם הבעל שם טוב זצ"ל שפעם אחד נפל בדעתו מאוד מאוד עד שנדמה לו שבוודאי לא יהיה לו עולם הבא חס ושלום, ולא היה לו במה להחיות את עצמו כלל; ואמר: 'אני אוהב את השם יתברך בלא עולם הבא! וכו'; וראה עוד ב'חיי מוהר"ן' סוף סימן צ"א: "בא על דעתי המעשה של הבעל שם טוב ז"ל הידוע, ואז היה סבור הבעל שם טוב ז"ל גם כן שאין לו עולם הבא, ואמר: 'אני אוהב את השם יתברך בלי עולם הבא!'; ושם בסימן תקצ"ד: "סיפר לי [רבינו] מצדיק אחד גדול שכמה פעמים היה חושב בדעתו 'אפילו אם יהיה נעשה ממני חס ושלום אפר תחת כפות רגלי הצדיקים וכו', וסיפר זאת לעניין התחזקות, שגם הצדיק הגדול מאוד נפל בדעתו כמה פעמים כל כך עד שנדמה לו שאבדה תקוותו חס ושלום, עד שהוכרח להחיות את עצמו ולחזק את עצמו בזה שעל כל פנים לא יהיה ממנו ולא כלום וכו'. והנראה מדבריו שכמה וכמה פעמים החייה עצמו בזה ונתרצה גם לזה, שאפילו אם חס ושלום יהיה כך - הוא מרוצה לעסוק בעבודת השם כמה שיוכל לחטוף כל ימי חייו, וה' הטוב יעשה עימו מה שיעשה כרצונו הטוב"; וב'ליקוטי הלכות' פסח ט' אות י"ח: "אבל מי שרוצה לחוס על חייו האמיתיים באמת, הוא מרוצה לעבוד את ה' בכל מה שיוכל, אפילו אם חס ושלום לא יזכה לשום מעלה רק שיקל מעליו מעט ענשי הגיהנם וכו' או שיזכה לאיזה נקודה טובה בעלמא, וכמו שפעם אחת שמעתי מרבינו ז"ל שאמר לעניין כזה: 'ומה יהיה אם לא יהיה לי עולם הבא - מה לעשות?; ואם יגיע לי גם גיהנם' - והגביה ידיו, כאומר שצריך האדם להתרצות על הכל, כי בוודאי לא יעשה השם יתברך עוולה נגדו חס ושלום, כי צדיק וישר הוא וכו"; וב'עלים לתרופה' במכתב מיום ר"ח אלול תקצ"ט: "גם מה שמונח כל אחד בעיני עצמו ונדמה לו כאילו חס ושלום חס ושלום אפס תקווה, גם זה בחינת שפיכת דמים, שצריכין לסבול הכל ויעבור עלי מה, ואם חס ושלום לא יהיה לי עולם הבא - אף על פי כן, האמת הוא אמת, ואני חפץ ומשתוקק רק להאמת לאמיתו"; וב'נוצר חסד' (אבות סוף פרק ד): "ופעם אחת על ידי הפצרות אישה עקרה אחת, וגם הוא [הבעל שם טוב] היה לו עת דוחק קודם הפסח, והיא הביאה לו בהרחבה, ונתרחב דעתו הקדושה, ונשבע לה שיהיה לה בן, והיא היתה איילוגית ממש לגמרי, ועל ידי שעשה זאת להטריח את קונו שמע כרוז שאין לו חלק לעולם הבא, ושמח הצדיק שמחה גדולה, ואמר: 'עתה בא עת ועונה לעבוד את בוראי באמת בכל ליבי, כי אחר שאין לי ביטחון של עולם הבא!', ובקבלה זאת ובעבודה כזאת אמיתית תיקן הכל; ואמר לו רבו אחיה השילוני הנביא שהיה זה לניסיון, ועל ידי שעמד בניסיון תיקן הכל"; [וראה עוד 'אגרא דפרקא' סימן ב' סיפור כעין זה מהרב המגיד].

מאחר יותר, כששאלה מרת אדל את אביה הבעל שם טוב על כף, ספר לה שבעת שהבטיח לגביר ולאשתו שיזכו להפקד בבנים התעורר עליו קטרוג גדול למעלה בשמים, היות ששני בני הזוג היו כאמור עקרים מבטן ומלדה ולא היה באפשרותם להוליד בדרך הטבע, והוא לא עיז בדבר והבטיח להם מיד שינשעו, וכעת מחמת שצדיק גזר והקדוש ברוך הוא מקיים (סוטה יב. ועי' מ"ק טז: במדב"ר יד ד) - צריכים לשנות עבורם את הטבע לגמרי, וה' בעל דבר' קופץ בכל מקום ומקטרג היאך לא השגיח לפני שהבטיח, ובסבת הקטרוג הזה היה הבעל שם טוב במרירות גדולה, וגזרו למעלה שיאבד את שכל עולם הבא שלו לגמרי, וכששמע זאת הבעל שם טוב נענה תכף ואמר בשמחה פנ"ל: "אם פן אעבד את ה' מעתה ללא שכל עולם הבא!" - כי כף יוכל לעבדו יתברך ללא שום פניה כלל וכלל; כיון שראה השטן כי הבעל שם טוב נכנס לעבודה גדולה כזו, לעבד את ה' בשמחה אפלו שלא על מנת לקבל פרס - הסכים ואמר שאדרבא, עדיף שיחזירו לו את העולם הבא, ואכן גזרו ופקדו בשמים שיזכה הבעל שם טוב הקדוש שוב לשכל עולם הבא שלו, וגם זוג העקרים הללו יזכו לבנים, ומזה נבעה שמחתו העצומה, והוא פשר האור הגדול אשר שרה כאמור על פניו.

המש"פ אפוא הבעל שם טוב לערוך את החצי השני של ליל הסדר בהתלהבות נוראה וללא שום דבורים יתרים, וכשהגיע לתבות "לעשה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם תסדו" חזר פעמים רבות על תבת 'לבדו', 'לבדו', 'לבדו' - בקול רם ובהתעוררות ודבקות עצומות^{סא}.

סא. הניגון הידוע אצלנו על הקאפיטל "הודו לה' כי טוב וכו', לעושה נפלאות גדולות לבדו וכו", אותו מנגנים אנשי שלומנו בליל הסדר ובשביעי של פסח - היה מושר כבר אצל מוהרנ"ת ז"ל, ואולי אף אצל רבינו ז"ל, אך הוא אינו מיוחס להבעל שם טוב ז"ל. (רל").

והנה פשהשם יתברך עושה דבר, אין הוא עושה אותו בשביל דבר אחד לבד, וכן היא הנהגת הצדיק האמת^י, ועל פן הגם שבפשוט נסע הבעל שם טוב הקדוש נסיעה זו בשביל להגיע לארץ ישראל, אף היתה אז עוד סבה לזה שנסע דרך שם, פי היו צריכים להמתיק שם בעיר סטאמבול את הדין, והנה היה אז בסטאמבול מלך צורר ליהודים אשר חפש תמיד עצות להמם ולאבדם, ובכל פעם פשהיה גזר גזרה היו היהודים עושים כל מיני שתדלנות ופועלים לבטל את גזרתו, ובאותה עת טכס המלך עצה בסוד גדול עם מספר מעט ומצמצם של שריו, והחליטו ביניהם לגזר גזרת מיתה על היהודים באפן אכזרי ביותר, פי גזרו להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, ביום טוב ראשון של פסח, והסכימו פי תקף בעלות השחר ותחילו בזה, ולא ישאירו שריד ופליט חס ושלום; גם קבעו בתוך הגזרה לבלי לגלות את דבר גזרה זו לשום אדם, והסכימו ביניהם פי מי שיגלה ויספר הדבר - יומת גם הוא, כל זאת כדי שלא יודע דבר הגזרה ליהודים, ולא ישתדלו לבטלה.

בין שרי המלך היה שר אחד שהיה אוהב ישראל, והיה צר לו על הגזרה הנוראה הזאת, והלך וקרא בבקהלה לשנים מנכבדי היהודים בליל הפסח בשעת עריכת הסדר, וגלה להם בסוד גדול מגזרה זו, והפטיר ואמר להם: "חיי נתונים בסכנה אם תגלה למלך שיודעים אתם מגזרה זו, ועל פן אין לי שום עצה לתת לכם, אולם באתי בזאת רק להודיעכם שתדעו מגזרה זו, ודעו את אשר לפניכם לטכס עצה לזה, וה' יהיה

סב. ואפילו כשהצדיק מגלה איזה טעם, הוא רק כדי לשבר את האוזן, כמבואר ב'חיי מוהר"ן' בסימן קל"ג: "וכפי הנשמע שהיו לו [לרבינו] כמה וכמה טעמים בעניין נסיעתו לארץ ישראל, מלבד הנסתרות שלא גילה כלל; כי כל דבר ודבר שעשה, לעולם לא עשה דבר בשביל טעם אחד לבדו, רק בכל דבר שעשה היו בו כמה וכמה אלפים ורבות טעמים עליונים עמוקים וגבוהים מאוד מאוד, ובפרט הנסיעה לארץ ישראל שמסר נפשו על זה מאוד מאוד בלי שיעור וערך". (רל"י); וראה עוד לעיל סימן ע"א.

בְּעֶזְרוֹכֶם". וְהִתְיַעֲצוּ נִכְבְּדֵי הָעִיר בֵּינֵיהֶם כְּדַת מַה לַעֲשׂוֹת, וְהִחְלִיטוּ הַיּוֹת שֶׁהַקִּיְסָרִינֵעַ (אם הַמֶּלֶךְ) הִיא אוֹהֶבֶת יִשְׂרָאֵל וְגַם מְלַמֶּדֶת, עַל כֵּן יֵלְכוּ אֵלֶיהָ לְטַכְס עִמָּה יַחַד עֲצָה הַיֵּאָדָּה לְבַטֵּל הַגְּזֵרָה.

הֲלָכוּ אִפּוּא תַכְף נִכְבְּדֵי הָעִיר לְאַרְמוֹנָה שֶׁל אִם הַמֶּלֶךְ, וּבְדֶרֶךְ הַלּוֹכִים עָבְרוּ בְּסִמּוּךְ לְמִלּוֹנוֹ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַקְּדוֹשׁ, וְשָׁמְעוּ אִיךְ שְׂאוּחַז בְּאַמִּירַת הַהֲגָדָה וְחֹזֵר שׁוֹב וְשׁוֹב בְּקוֹל צְעָקָה עַל הַתְּבוֹת "לַעֲוֹשָׁה נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבָדוֹ" - 'לְבָדוֹ, לְבָדוֹ' כַּנִּזְכָּר; וְנִעֲנֵנוּ וְאָמְרוּ זֶה לָזֶה: "וּוֹעֵן עַר וּוִיִּסֵט וּוְאִסְפָּאֲרָא מִיֵּן צְרוֹת אִיזוּ דָא אוּיָף יוּדָן, וּוְאִלֵּט עַר אַזוּי גַּעֲשִׁיגָן?" - "אֵלּוֹ יַדַּע יְהוּדֵי זֶה אִיזוּ גְזֵרָה נוֹרְאָה מְרַחֶפֶת מֵעַל רֵאשִׁים שֶׁל בְּנֵי הָעִיר הַיְהוּדִים, וְכִי הִיָּה מִתְּלַהֵב וְצוֹעֵק כָּל כָּף?"

כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְאַרְמוֹן אִם הַמֶּלֶךְ, וְהִיָּה אִזּוּ זְמַן חֲצוֹת לִילָה וְהִיא הִיָּתָה כְּכָר יִשְׁנָה, בְּקִשּׁוֹ מִהַשּׁוֹמְרִים לְהַעֲרִיךָ וְלֹמַר לָהּ שֶׁהִיָּהוּדִים מְבַקְשִׁים לְדַבֵּר עִמָּה דְבַר חָשׁוֹב שֶׁלֹּא נִתֵּן לְדַחְתוֹ. נִחְרְדָה אִם הַמֶּלֶךְ מְאֹד וְנִתְנָה לָהֶם רְשׁוּת לְהַכְנִס אֵלֶיהָ לְפָנִים, כִּי הִבִּינָה שֶׁדְּבַר נְחוּץ הוּא, וְקִבְּלָה אוֹתָם בְּסִבָּר פָּנִים יְפוֹת. סִפְרוּ לָהּ הַנִּכְבְּדִים מֵעַנְיֵן הַגְּזֵרָה שֶׁגָּזַר בְּנֵה הַמֶּלֶךְ עַל תּוֹשְׁבֵי הָעִיר הַיְהוּדִים, וּבְקִשּׁוֹהָ שֶׁתְּטַכֵּס עֲצָה בְּחֻמְתָּהּ לְבַטֵּלָהּ, בְּאִפְּן שֶׁלֹּא יִדְעַע לְבָנָה שֶׁהַשֵּׁר גָּלָה לָהֶם אֶת דְּבַר הַגְּזֵרָה, וְכִי הֵם הָיוּ אֶצְלָהּ.

בְּחֻסְדֵי ה' עָלְתָה לָהּ בְּרַעֲיוֹנָה עֲצָה, וְצוֹתָה תַכְף לְרַתֵּם עֲבוּרָה אֶת הַעֲגָלָה, וְאָמְרָה לַיְהוּדִים שֶׁיִּמְתִּינוּ לָהּ שֵׁם בְּאַרְמוֹן. הֲלֹכָה וְנִסְעָה בְּאִמְצַע הַלִּילָה לְאַרְמוֹנוֹ שֶׁל בְּנֵה הַמֶּלֶךְ וְהַעֲרִיךָ אוֹתוֹ מִשְׁנָתוֹ בְּחֻרְדָה גְּדוֹלָה, וְשָׁאֲלָה אוֹתוֹ אֵיזָה דְבַר רַע עָשָׂה, כִּי אָמְרָה שֶׁבַעֲלָה הַמֶּלֶךְ הַמְּנוּחַ, שֶׁהוּא אָבִי הַמֶּלֶךְ, בָּא אֵלֶיהָ בְּחִלּוֹם הַלִּילָה בְּמִוְרָא גְּדוֹל וְאָמַר לָהּ שֶׁנִּגְזְרָה גְזֵרָה עַל מִשְׁפַּחְתּוֹ, אֲשֶׁר עַד לְמַחְרַת בְּבִקְרָא לֹא תִשָּׂאֵר לוֹ שׁוֹם שְׂאֲרִית מִבְּנָיו וּנְכָדָיו, וְיִכְלוּ וְיִאֲבָדוּ לְעַד וְלִנְצַח; וּבִכְנֵן שֶׁאֲלָה אִם הַמֶּלֶךְ אֶת בְּנָה: "אֵיזָה דְבַר נוֹרָא נַעֲשָׂה בְּמַלְכוּת, שֶׁעַל יְדוֹ בָּאָה עַל

משפחתנו גזרת כליה נוראה שפזו?!. החל המלך למנות בפניה אי אלו עולות שאולי מחמתם נגזרה עליהם גזרה זו, אך היא אמרה לו כל העת: "לא, לא! אין מתקבל על הדעת שמחמת עולה כזו תגזר על משפחתנו גזרה נוראה כזו!" - ובקשה לעין בפנקסי המלך, אולי נמצא שם איזהו דבר עולה. פתחו לפני הפנקסים, ומצאה אם המלך שנכתבה שם הגזרה הנ"ל, ותכף שראתה זאת פנתה אל המלך בצעקה: "בנדאי! בנדאי! בלתי ספק שבעבור זה נגזרה על משפחתנו גזרה זו!", ואמרה לו בכעס: "וכי עם עם היהודים הנך מתחיל? וכי לא ידעת שכל מי שהתחיל להציק להם לא יצא מכה בשלום? הלא פרעה צרר את ישראל, ומה היה בסופו? סוס ורוכבו רמה בים!, וכן הקמן, וכן שאר הרשעים שנחלו מפלה (פי הקיסרית היתה מלמדת כנ"ל); לך וקרע חיש מהרה את כתב הגזרה הזו ללא שהיות, ושלל ינדע כלל וכלל שהיתה קימת גזרה כזו!". מחמת הפחד לקח המלך תכף ומיד את כתב הגזרה וקרעה בפני אמו, ואף הזהיר את כל שריו ועבדיו כי מי שיספר שהיתה גזרה כזאת יומת; ואז אמרה לו אמו הקיסרית שיכול ללכת לישון לבטח, כי בנדאי לא יאנה להם כל רע. שבה אם המלך לבייתה, ובשרה לנכבדי העיר שהמתינו לה שם שפכר נתבטלה הגזרה וכי יכולים הם לשוב לבתיהם, ולהודיע לאחיהם היהודים שיש להם להודות לה' על חסדיו הטובים אשר גמל עמהם לבדו, ללא ידיעתם^{סג}.

בשוקם עברו הנכבדים שוב בסמוך לבית מלוננו של הבעל שם טוב הקדוש, ושמעו שעודו אוהז באותו קטע של ההגדה, וחזרו עדין על התבות "לעושה נפלאות גדולות לבדו" - 'לבדו, לבדו' וכו'^{סד};

סג. ראה עוד 'כתם אופיר' (קאמארנא) על מגילת אסתר פרק ח' פסוק ז'.

סד. ראה בזוהר הקדוש פרשת בלק דף ר' ע"ב, שמבאר את הפסוק "לעושה נפלאות גדולות לבדו" שהשם יתברך עושה בכל יום ניסים ונפלאות להציל בני אדם אשר רק הוא 'לבדו' יודע מהם, אבל בני האדם אינם יודעים כלל מהצרה ומהישועה שנעשו להם, עיין שם.

אולם עתה הבחינו שאומר זאת בשמחה ובהרחבת הלב הרבה יותר מכפי ששמעוהו קדם לכן, כשהלכו לבית אם המלך.

למחרת בבקר עמדו הנכבדים הנ"ל בבית הכנסת וספרו לכל המתפללים אודות הנס הנורא שהיה בלילה ההוא, ובדרך אגב התלוצצו ולעגו מעט לאותו יהודי 'משגע' אשר חזר הרבה על התבות "לעושה נפלאות גדולות לבדו" וכו', פעם בקול של צעקה והתעוררות ופעם בקול של שמחה - "איינער געווען עפעס א משוגענער, האט חוזר געווען 'לבדו', 'לבדו', 'לבדו'"; נענה כנגדם הבעל שם טוב בעצמו - והם לא הפירוהו¹⁰, ואמר להם: "ווען נישט דער וואס איר זאגט - וואלט דער גס נישט געווען!" - "אלמלא יהודי זה שצעק כך והנכם לועגים לו - לא התרחש לכם גס מפלא זה, כי הכל היה על ידו!"¹¹.

אחרי החג כשנפדרו לילה לדרךם, בקש העשיר לתת לבעל שם טוב סכום כסף רב עבור הברכה שברכו, ולא הסכים הבעל שם טוב רק שיתנו לו ולאדל בתו ולרבי הירש את דמי הספינה הנוסעת לארץ ישראל, ולא יותר; ונתנו לו, ותכף שכרו מקומות באניה הנוסעת לארץ ישראל. והבעל שם טוב לא השתהה כלל בעיר, אלא תכף בחל המועד למחרת יום טוב המשיך בנסיעתו, ועלה לספינה הנוסעת לארץ ישראל.

לפני נסיעתם אמר הבעל שם טוב לרבי הירש ולבתו אדל שיש בידו שם קדוש, אשר בכוננת שם זה יכול הוא לפרס 'פאטשיילע'

10. ראה ב'שבחי הבעל שם טוב' סימן קצ"ב (במהדורת 'זכר נפתלי') שבהיות הבעל שם טוב בסטאמבול לא ידעו שאדם גדול הוא, כי לא היה לבוש אז בבגדיו החשובים, מפני טלטול הדרך [וראה שם מופת נוסף שפעל הבעל שם טוב בהיותו שם].

11. כי גם מה שעלה ברעיון הקיסרית לומר לבנה את דמיון החלום וכו', גם זה היה בזכות הבעל שם טוב הקדוש. (רל"י).

(מְטַפַּחַת בָּד) עַל הַיָּם, וַיֵּשְׁבוּ עָלָיו וַיַּעֲבְרוּ אֶת הַיָּם^ס, וַיִּגִּיעוּ כִּף עַד עִיר הַנֶּמֶל יָפוֹ שְׁבָאֲרָץ יִשְׂרָאֵל^י; אוֹלָם כָּל זֹאת בְּתַנְאֵי שְׂיִכּוּנוֹ הַיָּטִב בְּאוֹתוֹ שֵׁם, וְלֹא יִפְסִיקוּ בְּמַחְשַׁבְתָּם בְּכֹנֶנֶת שֵׁם זֶה אִף לְרַגַע אֶחָד - אִזּוֹ יוּכַל לְפַעַל כְּזֹאת, שְׂיִגִיעוּ בְּאַפֵּן זֶה לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל - "עַר הָאֵט אִזָּא מִיָּן שֵׁם, וְוֹאֵס זֵי זְאֵלָן אִינְזִיִן הָאֲבָן דְּעַם שֵׁם, אוּן זְאֵלָן הָאֵלְטָן שְׂטֵאֲרַק דְּעַם שֵׁם אוּן נִישְׂט אַפְּלֵאזִן קִיִּין אִין רַגַע - קַעֵן עַר טָאן אִזָּא זֵאָף אִזּוֹ זֵי וְוֹעֵלָן קוּמְעֵן קִיִּין אַרְץ יִשְׂרָאֵל". נֶעֱנְתָה מֶרֶת אֲדָל וְאַמְרָה שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת זֹאת עַל עֲצָמָה; אוֹלָם רַבֵּי הֵירֶשׁ אָמַר שְׁחֹשֵׁשׁ הוּא לְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ דְּכַר זֶה, פֶּן יֵאָבֵד חֲלִילָה לְרַגַע אֶחָד אֶת כְּוִנַּת הַמַּחְשָׁבָה הָאֲמוּרָה, וְהַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַקְּדוּשׁ לֹא חָפֵץ לְהַשְׁאִירוֹ לְבָדוֹ, עַל כֵּן שָׁכְרוּ מְקוֹמוֹת עַל הַסְּפִינָה כַּנֶּ"ל, וְעָלוּ עַל סְפוּנָה.

בְּדַרְךָ הַשְּׁתוּלְלָה עַל הַיָּם רוּחַ סְעָרָה גְּדוֹלָה עַד מְאֹד, וְהַסְּפִינָה חֲשָׁבָה לְהֵשֶׁבֶר, וְהָיָה כָּל נוֹסְעֵי הַסְּפִינָה בְּסַכְנָה גְּדוֹלָה מְאֹד, עַד שֶׁהִתְחִילוּ

סז. ראה 'ליקוטי תורה' להאריז"ל (פרשת שמות סוף ד"ה 'ותרא'): "דע כי שם 'מה"ש', שם אחד מע"ב, יש בו סגולה שכשיהרהר ויזכור בו תמיד בלי היסח דעת - שלא יטבע במים; וזהו 'ותקרא שמו מש"ה' - כי מן המים משיתהו' (שמות ב' י"); וראה עוד ב'דגל מחנה אפרים' פרשת וישלח ד"ה 'עוד יש לפרש': "על דרך שסיפר אדוני אבי זקני נ"ע זללה"ה [הבעל שם טוב] שפעם אחת עבר ה'נעסטיר' (נהר) בלי שום שם, רק היה מניח חגורו ועבר עליו; ואמר שבאמונה גדולה הוא שעבר"; אמנם ראה בספר 'נוצר חסד' (אבות פ"ו ד"ה 'אהבה'): "מימיו [של הבעל שם טוב] לא נשתמש בשום שם, וסיפר שבעת היותו עדיין קטן, ולימד לו רבו המובהק אחיה השילוני הנביא כל השתמשות השמות להבין ולהורות, ומחמת שהיה קטן חשק לראות אם יש בכוחו לעשות איזה פעולה, והניח חתיכת בגד על הנעסטיר, ועבר הנעסטיר בשם; ועל זה עשה תשובה כל ימיו, והרבה תעניותם לתקן פגם זה, ולבסוף תיקן זה שפעם אחד היה נצרך לעבור הנעסטיר מחמת סכנת מוות של ישמעאלים, והניח חגורה על הנעסטיר ועבר הנעסטיר בלי שום שם, אלא באמונה גדולה באלקי ישראל וכו'".

סח. ראה גם לעיל סימן שמ"ט: "אמר הבעל שם טוב הקדוש: 'ווען איך זאל געווען האבן אַשֶׁת גְּעוּרִים, וְוֹאֵלֵט אִיךְ פֶּאַרְשְׁפֵּרִיט דִּי פֶּאַלְע אויף דְּעַם יָם אוּן אִיךְ וְוֹאֵלֵט גְּעוּקוּמְעֵן קִיִּין אַרְץ יִשְׂרָאֵל' - 'אם היתה לי (עדיין) 'אשת נעורים', הייתי פורש כנף בגדי על הים וכך הייתי מגיע לארץ ישראל'".

הנוסעים להשליך מהספינה כל חפציהם, כדי שלא תטבע הספינה מכבד המשא מחמת המים הרבים שנכנסו בה. נענה הבעל שם טוב ואמר לבתו שבשלו הסער הגדול הזה, וכי גלו לו מן השמים פי העצה להנצל מזה היא שישליך לים אותה בעצמה - או את כתביו שלקח עמו לארץ ישראל^ט, ואז ישקט הים מזעפו; ושאל הבעל שם טוב את בתו כיצד ינהג בדבר זה.

נענתה מרת אדל ואמרה שהיא מוכנה למסר את נפשה עבור הצלת הכתבים, ובקשה שישארה ויטילוה אל הים, פי כתבי הבעל שם טוב הקדוש נצרכים בעולם יותר ממנה, פי עוד יעשו בנדיאי 'יהודים' רבים בעולם^ט; ואכן עשו פדבריה, ולקחוה והורידוה בחבל עד סמוך

ט. אולי כדי להדפיסם, או מפני טעם אחר. (רל"י).

ע. וראה בארוכה ב'ליקוטי הלכות' הכשר כלים ד' אות כ"ד: "זה שאמרו רבותינו ז"ל על פסוק 'תהום אמר לא בי היא וים [אמר אין עימדי]' (איוב כח יד) שבשעת מתן תורה בא השטן לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לו: היכן תורה? אמר לו: אצל בן עמרם. בא לו אצל משה, אמר לו: היכן תורה? אצל ים. בא לו אצל ים, אמר לו: היכן תורה? 'לא בי היא', לך אצל בן עמרם. בא לו אצל בן עמרם, אמר לו: היכן תורה? אצל תהום. בא לו אצל תהום, אמר לו: היכן תורה? אמר לו: 'אין עימדי', לך אצל בן עמרם. בא לו אצל בן עמרם, אמר לו: היכן תורה? אצל הקדוש ברוך הוא. וזה שאמר 'תהום אמר לא בי היא וים אמר אין עימדי', 'לא יותן סגור תחתיה וכו'" (שם פסוק טו), 'אבדון ומוות אמרו' (שם פסוק כב) - ופירש רש"י: 'המאבדין וממיתין עצמן עליה אמרו 'באזנינו שמענו שמעה' (שם), שהיגע בה - מתקיימת בו' וכו'. כי יש דרכי התורה שאי אפשר להשיגם כי אם מי שיכול לירד לתוך התהום ממש וכו', רק מה שאמר שהתורה אצל הים והתהום, כוונתו שאי אפשר לבוא לבחינת קבלת התורה באמת בכל עת כי אם מי שסובל יגיעות עצומות ומשבר מניעות גדולות כמו יורדי הים, ויורד לתוך התהום ממש וכו', היינו שעיקר קבלת התורה וקיומה היא במי שממית ומאבד עצמו עליה לסבול יגיעות עצומות ולשבר כל המניעות על ידי תוקף הרצון והחשק, וזה היה כוונתו במה שאמר שהיא אצל הים והתהום, כי אין הכוונה שיירד האדם לתוך הים והתהום ממש להוציא אותה משם, רק העיקר הוא הרצון והחשק, שיהיה מרוצה באמת לסבול מסירת נפש אפילו לירד לתוך הים והתהום ממש בשבילה, אבל תיכף כשהוא מרוצה לכך ברצון חזק באמת - עוזר לו ה' יתברך לקבלה מיד, כי על ידי הרצון משבר כל המניעות וזוכה לקבלה כראוי כנ"ל וכו', שהעיקר תלוי ברצון שבלב

מאד לפני הים. אלא שאז נמלכה בדעתה ורמזה להם בידיה שיעלוה שוב אל הספינה, ואז אמרה לאביה שטוב יותר שיזרק את כתביו לים, כי אם ירצה השם עוד יצא ממנה נכד כזה"ו שיעשה ספרים נאים עוד יותר מאביה הבעל שם טוב" - "אם ירצה השם עם וועט ארויס קומען פון מיר א קינד וואס וועט מאכן שענערע פתבים" (ויש אומרים שמיד נתחרטה ואמרה פה, ולא שלקחונה והורידונה); ויעשו ככל דברייה, והשליכו הפתבים לים, ויעמד הים מזעפו.

אז ראו שקרובים הם לאי אחד מאי הים, וקרב רב החובל את הספינה לאי, וירדו הנוסעים הרבים לנוח ולפוש מנסיעתם הקשה. והנה הבעל שם טוב הלך סביבות האי אחוז בשרעפיו, וכתו ושמשו רבי הירש הולכים בעקבותיו, והלכו להלאה משאר האנשים, ולפתע התנפלו עליהם 'אידימאקעס' (רוצחים פראים אוכלי אדם) אשר בקשו להרגם, וקשרום זה לזה בחבלים והטילום על הארץ, וכבר כפסע היה בינם ובין המות, כי הרוצחים נעמדו בסמוך להם להשחיתו ולחדד את סכיניהם על

ובפיו, כי צריכין לדבר הרצון והכיסופין בפיו כדי להוציא מכוח אל הפועל (ראה ליקוטי קמא סימן סו), ותיכף שהוא מרוצה על הכל באמת, אפילו למסור נפשו לעלות לשמים ולירד לתוך הים בשביל התורה - תיכף הוא זוכה אליה; כי אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו, ואין הקדוש ברוך הוא שולח להאדם מניעות שלא יוכל לשברם אם ירצה, והעיקר הוא על ידי תוקף הרצון כנ"ל וכו", עיין שם.

עא. וכל אחד מהחסידים אומרים פירושם שונים לפי דרכם על מי התכוונה מרת אדל באמרה זאת, אבל אנחנו יודעים בבירור האמת, שכוונתה היתה על אדוננו מורנו ורבינו הקדוש נחל נובע מ'קור ח'כמה אשר השאיר לנו את ספריו הקדושים וגילה שם עצות ותורות כאלה למגדול ועד קטן, ועד היום הזה הוא הרבי שלנו, ועצותיו הקדושות קיימות לעד ולנצח נצחים, אף לאחר ביאת משיח צדקנו, וכן לאחר התחייה, ולנצח. (רל"י).

עב. ראה בחיי מוהר"ן סימן שנ"ג: "אמר שידוע כל הצדיקים וכו' מאיזה מקום הם אומרים תורה, ובאיזה מקום נשארו בשעת הסתלקותם, והתחיל לחשוב: 'הבעל שם טוב ז"ל - מבניה וכו'; אבל אני אומר תורה ממקום שהוא למעלה מאלו המקומות, כי אני רוצה רק חדשות וכו'"; וראה עוד שם בסימן שפ"א: "אמר: אם היה הבעל שם טוב שומע תורתו - היה אצלו גם כן חידוש וכו'".

מִנֵּת לְשַׁחֵטֶם רַחֲמָנָא לְצֻלָן; וְצַעֲק רַבֵּי הִירֶשׁ סוֹפֵר לְהַבְעֵל שֵׁם טוֹב:
 "רַבֵּי! וְוַאס שְׁווייגֶט אִיר?!" - "רַבֵּי! מַדוּעַ הִנָּכֶם שׁוֹתְקִים?!"; הַשֵּׁיב
 לוֹ הַבְעֵל שֵׁם טוֹב: "לְקַחוּ מִמֶּנִּי אֶת הַמַּחֲיִין", אִינִי יוֹדֵעַ כְּלוּם!" כְּעֵבֶר

עג. ראה ב'ליקוטי הלכות' עירובי תחומין ו' אות י"ז: "כשמנסין את האדם לוקחין ממנו את שליומות הדעת, שזהו עיקר הניסיון שלו, וכן של כל הצדיקים, כאשר שמעתי ממנו"; ושם 'נפילת אפים' ו' אות ח': "גם על גדולי הצדיקים עובר בחינה זאת, שקודם כל תורה מוכרח לעבור דרך אלו הבלבולים וספיקות שהם בחינת 'לבי סחרחר' (תהלים לח יא) וכו' וכו', כמו שמבואר שם (ליקוטי תניינא סימן יב). וזהו בחינה הנ"ל מה שהשם יתברך לא גילה לאברהם את הארץ מיד, כדי שיצטרך לחפש ולבקש אחר רצונו היטב, וזה עיקר הניסיון שלו, וכן של כל הצדיקים, וכמו ששמעתי מפיו הקדוש שבשעת הניסיון של כל האדם אין האדם בדעתו בשלימות בעניין הניסיון, כי אם היה דעתו שלם בזה - לא היה לו ניסיון כלל. וכל זה הוא עניין הנ"ל שהשם יתברך ניסה את אברהם ולא גילה לו את הארץ מיד, כדי שיהיה נבון ומסופק - ואף על פי כן יחפש ויבקש אחר רצונו, ועל ידי זה דייקא יזכה שהשם יתברך יגלה לו רצונו, וירבה שכרו על ידי זה, כי על ידי הבקשה והחיפוש יזכה לעליה גדולה וכנ"ל".

עד. וראה ליקוטי תניינא בסוף סימן מ"ח (דפוס מוהרנ"ת תקפ"א): "כל אלו הנפילות והירידות והבלבולים וכיוצא בזה, צריכים בהכרח לעבור בהם קודם שנכנסין בשערי הקדושה, וגם הצדיקים האמיתיים עברו בכל זה וכו', ומה עשה הבעל שם טוב צ"ל על הים כשהסיתו הבעל דבר לעבור על דת חס ושלום? ומזה תבין עד היכן אתה צריך להתחזק, ולבלי לייאש עצמך חס ושלום אף אם יהיה מה שיהיה"; וראה בספר 'נתיב מצוותיך' (לר"א מקאמארא) נתיב האמונה שביל א' אות ט': "ולקחו ממנו כל המדריגות, אף תורתו ותפילתו, שלא ידע לומר 'ברוך' מתוך הסיודור, שלא הבין האותיות, ואמר: 'מה בכך? אסע עם הארץ ובור אל הצדיק אור החיים לארץ הקדושה!' - וקיבל הכל; עד שנשברה הספינה [כמובא כאן בפנים שכבר נכנסו מים לספינה], ובתו הצדקת אדל טבעה בים, וצעקה 'אבי הרחמן, היכן אתה שאתה רואה בצרתי?!' - ומרוב צער וצרתו, וגם שנסתלקו ממנו המדריגות וכל הקדושות, בא אליו הס"מ הרשע ימח שמו ואמר לו מה שאמר. וכשראה צרתו, צרה גדולה, שבא נפשו עד שאל - אמר: 'שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד, ריבון העולמים - אני חוזר לביתי; ותיכף בא אליו רבו המובהק אחיהו השילוני הנביא, והראה לו היכן היה"; וראה עוד בספר 'זקן ביתנו' (אבות פ"א משנה ג אופן ל): "ומיד בא אצלו הס"מ הרשע ואמר לו: 'ישראל, ראה מה שהקדוש ברוך הוא עושה לך! מוטב וכו'", השיב לו הריב"ש טוב זה"ה: 'מה יהיה כשאני אהיה איש פשוט? אבל איש ישראל רשאי לומר 'שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד!'; מיד כשראה הס"מ שאין דבריו נשמעין לפניו - מיד ברח ממנו וכו'", עיין שם (וראה עוד שם פרק ב משנה א אופן ג ד"ה 'הסתכל'); וראה בסוף ספר 'תולדות יעקב יוסף' (אחרי ואלה

זמן מה צעק שוב רבי הירש לרבו הבעל שם טוב הקדוש: "רבי! מדוע הנכם שותקים?!", והשיב לו שוב הבעל שם טוב: "איך ווייס גאר ניט! אפֿשר ווייסטו עפֿעס?" - "יודע אני לאו כלום! אולי יודע אתה איזה דבר?". נענה רבי הירש ואמר: "איך ווייס גאר ניט, גאר איך ווייס דעם אָלף בית!". - "איני יודע כלום, כי אם את ה'אלף בית' בלבד!". צעק לעברו הבעל שם טוב: "טע, וואס'זע שווייגסטו? זאג! זאג!" - "אם בן מדוע שותק הנך? אָמר! אָמר!". והתחיל רבי הירש לומר: 'אלף' - והבעל שם טוב חזר אחריו ואמר: 'אלף', וכן 'בית' וכו' וכו' פסדר - עד ששב הבעל שם טוב הקדוש למחו ולדבקותו"; ותכף נשמע מרחוק קול פעמוני מרפכה נוסעת, ונתיראו הרוצחים לנפשם, ונסו וברחו לדרפם. פשהגיעה המרפכה ירד ממנה ה'קוטשער' (בעל העגלה) והתיר קשריהם, והעלם אל ה'קארעטע' (מרפכה), והוליכם בחזרה אל שפת הים; שם היתה ספינה אחרת בסמוך לאי, וירדו לתוכה, ונסעו. וזה הבעל עגלה נכנס לתוף הספינה, ונהיה עתה רב החובל שהשיט את הספינה - "דער קוטשער איז אריין אין שוף אריין, און ער איז געווארן דער קאפיטאן וואס האט געפירט די שוף".

והנה הנוסעים סברו שהם ממשיכים לנסע לארץ ישראל, ואף הבעל שם טוב הקדוש בעצמו חשב כן, אף בשביעי של פסח לקראת

הדברים ששמעתי ממורי זלה"ה, וכתבתי רק ראשי פרקים וכו': "עוד שמעתי בשם מורי, כשהלך בנסיעה הידועה וכו' כשנשברה לו הספינה והיה בעצבות גדול, ובא רבו ותמה עליו, והראה לו באיזה עולמות הוא עכשיו וכו'", עיין שם.

עה. ראה גם 'כתונת פסים' פרשת בלק ד"ה 'ובזה יובן וירא': "ואם רואה שהוא בסוד הקטנות ואינו יכול לכוין, שמתגברים עליו המחשבות זרות - אז יתפלל כתינוק בן יומו מתוך הכתב, כאשר העיד מורי על עצמו שהיה בארץ אחרת זמן מה בבחינה זו, שנסתלק ממנו הכל, והיה מדבק עצמו אל האותיות וכו', וכך ציווה לאיש פרטי שיעשה כך, עד שחזר למדריגתו העליונה וכו'"; ועוד כתב שם: "שמעתי ממורי על עצמו, אחר ירידתו הנ"ל היה לו עלייה כפולה, גם בגשמי היה מאהב לכל אדם, ברואהו שהכל מסתלק ממנו, ואחר כך חזר למעלתו - אם כן הכל בידו יתברך וכו', ודברי פי חכם חן", עיין שם.

עָרַב רָאוּ כִּי הִסְפִּינָה שָׁבָה בְּטָעוֹת אֶל סֵפֶר הָעִיר סְטַאמְבּוּל; אוֹ אֶז חָזַר
בוֹ הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב הַקְּדוֹשׁ מִפְּנֵי לְנִסְעַ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי רָאָה שְׁמֵן
הַשָּׂמִים אֵין מְנִיחִין אוֹתוֹ לְנִסְעָי.

וּמִשּׁוּם כֵּן נִהְגוּ כָּל פְּזוּרֵי יִשְׂרָאֵל הַהוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב לִישֵׁב
יַחַדוֹ בְּיוֹם שְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח לְפָנֹת עֶרְבֵי, כִּי אֶז הִגִּיעַ פְּאָמֹר

עו. וראה באיגרת הנודעת שכתב הבעל שם טוב הקדוש לגיסו ותלמידו הרה"ק רבי גרשון מקיטוב בשנות התק"י (נדפסה בסוף ספר 'בן פורת יוסף', ובספר 'דגל מחנה אפרים' פרשת בשלח ד"ה 'או יאמר' הזכיר איגרת זו): "תתפלל עבורי בכוונה הזאת, שאזכה להסתפח בנחלת ה' בחיים וכו', השם יודע שאין אני מייאש עצמי מנסיעה לארץ ישראל אם יהיה רצון השם, ולהיות עימך ביחד וכו'"; וראה עוד ב'חיי מוהר"ן' סימן ק"מ הטעם שלא היה יכול הבעל שם טוב לבוא לארץ ישראל; וראה ב'ליקוטי הלכות' ברכת הפירות ד' אות ז' (עפ"י התורה 'חבלים נפלו לי בנעימים' שבליקוטי תנינא סימן עא): "וזהו הטעם שאנשים קטנים נכנסין לארץ ישראל בקלות, וגדולי הצדיקים יש להם מניעות עצומות מלבוא לארץ ישראל, עד שמשא לא זכה לבוא לארץ ישראל, וכן סמוך לדורותינו היה הבעל שם טוב ז"ל ורבי נפתלי [כ"ץ, בעל 'סמיכת חכמים'] ז"ל שלא יכלו לבוא לארץ ישראל, כי משה רבינו לפי עוצם גדולתו אם היה נכנס לארץ ישראל היו צריכים ליכנס וליפול כל החובלים לתוך הנעימים להתתקן, והיו צריכים להתתקן כל המוחין הפגומים שנפגמו מחטא אדם הראשון ואילך שכולם הם בחינת חובלים, בחינת מוחין של חוץ לארץ שנמשכין על ידי פגם הכבוד, על ידי שפוגמין בכבוד ה' יתברך, שהם כלל כל החטאים שבעולם, שכולם היו צריכים להתתקן על ידי משה, כי כל אחד כפי מה שזוכה לקבל קדושת ארץ ישראל, דהיינו השפעת הנועם - כמו כן באין ונופלים בחינת החובלים להתתקן, ועל כן אם היה משה רבינו נכנס לארץ היו צריכים כל החובלים להתתקן, ומחמת שאז עדיין לא הגיע הזמן לזה, כי לא ייגמר תיקון כל החובלים עד שיבוא משיח ויבער רוח הטומאה מן הארץ, ומחמת שלא היה אפשר לתקנם אז - היו יכולים לגרום פגם יותר חס ושלום, על כן היה מן הנמנע שהוא יכנס לארץ עם ישראל", עיין שם.

עז. בחוץ לארץ נוהגין לספר מעשה זה בשבת אחים ביום 'אחרון של פסח', ובארץ ישראל כשחל שביעי של פסח ביום ששי מספרים את המעשה בסעודה שלישית של שבת אסרו חג. (רל"י).

עח. ומה שנוהגין העולם לעשות אז סעודה, ויש מהם גם שאומרים שהבעל שם טוב תיקן זאת ואכל אז לאטקעס וקניידלאך - אינו נכון, והבעל שם טוב עצמו כלל לא ציווה על הדבר. ואצל אנשי שלומנו לא נטלו ידים לסעודה, רק היו מחלקים מעט יין ושותים 'לחיים'. (רל"י).

הבעל שם טוב הקדוש בחזרה לסטאמבול^ט, והיו מספרים מעשה זה^ט ומוזים לה' יתברך על גדל הנס, שצדיק גדול זה נצול מהרוצחים ושב לחיים ולשלום^ט; והיו אומרים בסיומו: "ומסתמא ה'ה בעל הספינה אליהו הנביא זכור לטוב":

מרת אָדל בת הבעל שם טוב

[ראה גם לעיל סימנים א' ש"ל שע"ג ולקמן סימן שפ"ב]

שעד

מרת אָדל בת הבעל שם טוב הקדוש היא אשר נהלה וכלכלה את כל סדרי ועניני הבית אשר הותיר הבעל שם טוב אחריו; ומספרים שמחמת שהחשיבה ביותר, על כן גם מסר לה הבעל שם טוב קדם הסתלקותו את מפתח הבית, את הארון עם כתביו^ט, ועוד:

עט. אמנם נס ההצלה מהרוצחים ה'אידימאקעס' היה באחד מימי חול המועד. (רל"י).

פ. ואצל אנשי שלומנו היו מוסיפים לספר גם את המעשה מהשיוך ששידך הבעל שם טוב לתלמידו רבי נחמן מהארידענקא, ואודות הולדת רבינו בחדר הבעל שם טוב, כמובא לעיל בסימן א', עיין שם.

פא. ונהגו אנשי שלומנו לומר מזמור ק"ז שבתהלים קודם תפילת מנחה בכל ערב שבת - וגם בערב שביעי של פסח אף שלא חל יו"ט בשבת. (רל"י); וראה בקונטרס 'פתח אליהו' לריא"ז מרגליות: "שמעתי מפי חסידים זקנים, שאחר הנס הגדול הידוע שהיה להבעל שם טוב הקדוש זי"ע בשובו מהנסיעה שנסע לארץ ישראל, ולאות תודה להשם יתברך על נס הגדול שהיה לו, הכניס הבעל שם טוב הקדוש זי"ע לנוסח תפילת מנחה ערב שבת קודש לומר בתחילת מנחה מזמור ק"ז שבתהלים, בבחינת קרבן תודה לארבעה הצריכים להודות לה', על כל הנפשות המובלעות בכל ימי השבוע בעמקי המצולות הדומים להולכי דרכים, חובשי בית האסורים, חולים שנתרפאו, יורדי הים, ובעת הזאת הגיע עת צאתם למקורותם על ידי עליית העולמות וכו'". ובעצם עניין אמירת המזמור 'הודו' בערב שבת - ראה 'שיחות הר"ן' סימן ע"ר; 'ליקוטי הלכות' ברכות הריח א' אותיות ב' ג', עירובי תחומין ה' אות מ"א ושם הלכה ו' אות ז', כלאי בהמה ד' אות ז'.

פב. והגם שהשליכו את הכתבים לים בעת נסיעת הבעל שם טוב לארץ ישראל כנ"ל, מכל מקום נותרו ממנו ז"ל אחר כך כתבים נוספים. (רל"י).